

OKULLARDA RİSKLİ ÖĞRENCİLERE YAKLAŞIM VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

MART-2023

**Yalova
Rehberlik ve Araştırma
Merkezi**

OKULLARDA RİŐKLI ÖĞRENCİLERE YAKLAŞIM VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Hazırlayan :

Gökhan ZAMAN - Psikolojik Danışman
Rehberlik ve Psikolojik Dan. Hiz. Bölüm Baőkanı

İletişim
0226 811 39 66

İnternet Sayfası
<http://yalovaram.meb.k12.tr>

İnstagram
yalova_rehberlik_arastirma_mrk

Twitter
@RamYalova

İçindekiler

- 01** — **SUNUŞ**
- 02** — **Okul Risk Analizlerinin Önemi**
- 03** — **Çocuklar ve Riskler**
- 05** — **İdarecilerin Risk Yönetimindeki Sorumlulukları**
- 08** — **Sınıf Rehber Öğretmenlerinin Sorumlulukları**
- 10** — **Rehb.Öğr./Psikolojik Danışmanların Sorumlulukları**
- 11** — **Risk Faktörleri İçinde Yer Alan Öğrencilere Yaklaşım ve Yapılacak Çalışmalar**
- 34** — **Kaynaklar**

SUNUŞ

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde "Çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır" tanımı yer almaktadır. Bir başka tanım yapacak olursak "bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden yeterli erginliğe ve olgunluğa ulaşmamış bireye "ÇOCUK" denir diyebiliriz. Özellikle bu tanımda da vurgulandığı gibi çocukların bazı sorumluluklardan muaf tutulmasının nedeni henüz bedensel, ruhsal ve sosyal olgunluğa ulaşmamış olmasıdır.

Yetersiz beslenme, sağlık problemleri, aile ve sosyal çevreye bağlı problemler çocuğun normal gelişim aşamalarını tamamlayamamasına neden olabilmektedir. Bu çocuklar evde, okulda ve toplumda risklere maruz kalan çocuklar olarak karşımıza çıkabilmektedir. Yeni doğmuş hatta henüz doğmamış bir çocuktan, 18 yaşına kadar her çocuk bazı dezavantajlı yaşantılar içinde kendini bulabilir. Çocuktan kaynaklanmayan bu yaşantılar çocukların gelişimini olumsuz bir şekilde etkileyerek onu riskli bir ortam içinde yer almasına neden olabilir.

Okullar, çocuk ve ailesi ile ilgili ve ilişkilidir. Bu sebeple, çocukla ilgili her durumun çocuğun yararına olabilmesi için hukuksal olarak çaba harcamak zorundadır. Çocuğun gelişimine olumlu katkılar sağlayabilecek ortamların oluşturulabilmesi ve riskli durumlardan mümkün olduğunca onu uzaklaştırabilmesi için okul ikliminin topyekün teyakkuzda olması gerekmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün her yıl Kasım ayı içerisinde Okul Risk Haritalarının uygulanmasını istemesindeki ana neden risk altındaki çocukları belirleyebilmek; genel risk alanlarına yönelik çalışmalar yürütmek ve bireysel veya genel risk faktörleri içerisinde yer alan ya da bu risklere maruz ihtimali olan öğrencilere de her alanda gerekli önleyici ve iyileştirici hizmetlerin sunulmasını sağlamaktır.

Bu kılavuzda, okullarda tespit edilen genel ve özel risklere karşı yapılacak çalışmalar ile bunların kimlerin ve nasıl yapacakları açıklanmaya çalışılmıştır.

Okul Risk Haritalarının Önemi

Aile içi sorunlar, yoksulluk, düşük akademik başarı, suça yönelim, düşük öz saygı, kronik sağlık problemleri, akran zorbalığı gibi nedenlerle okulu terk etme durumunda olan öğrenciler genel olarak risk altındaki öğrenciler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım biraz daha açıldığında şu özellikler dikkati çekmektedir:

Bu öğrenciler okul eğitim ve etkinliklerine katılma eğiliminde değildirler, kendilerini okula ait hissetmezler, devam veya disiplin sorunları vardır, düşünmeden ve tepkisel davranırlar, arkadaş ilişkilerinde sorunları vardır. Aile içi sorunlar, madde bağımlılığı, akran zorbalığı, suça yönelim gibi nedenler yüzünden okula düzenli olarak devam etmezler. Başarısızlık ya da diğer sorunlar, onların arkadaşlarının gerisinde kalmalarına yol açar ve okulu kendi öz saygılarını azaltan bir yer olarak görürler. Oysa risk altındaki öğrencilerin okul devamsızlığı ve terklerinin azaltılarak, başarılı bir okul yaşamı ve devamında üst öğrenime geçiş fırsatlarını yakalaması son derece önemlidir.

Düşük akademik başarının suça doğrudan kaynaklık ettiği söylenese bile, deneysel çalışmalar sürekli olarak eğitim düzeyi düşük gençlerin ceza sistemi içinde daha çok yer aldığını göstermektedir. Suça itilen çocukların çoğunluğunun temel akademik beceriler açısından akranlarından birkaç yıl geride olduğu; sınıfta kalma, devamsızlık, okuldan ihraç oranlarının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Risk altındaki öğrencilerin eğitim yaşamlarını daha başarılı hâle getirmelerine yardım edilebilmesi için, öğrencilerin risk altında olduklarının erken dönemde tespit edilmesi; gereken psikososyal ve eğitsel yardımların yapılması son derece önemlidir. Bazı araştırmacılar, risk altındaki öğrenci davranışlarının kökenlerinin ilköğretim dönemine kadar indiğini ve bu dönemde düşük okul başarısı ve ders notlarının, devamsızlığın fazla olmasının ve kendine saygının düşük olmasının öğrencinin risk altında olduğuna ilişkin belirtiler olarak yorumlanabileceğini belirtmektedirler.

Bu nedenle okul risk haritaları bu öğrencilerin tüm gelişim özellikleri açısından sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmeleri ve uygun eğitimden yararlanmaları için bir araç olarak kullanılmalıdır.

Bu öğrenciler okul eğitim ve etkinliklerine katılma eğiliminde değildirler, kendilerini okula ait hissetmezler, devam veya disiplin sorunları vardır, düşünmeden ve tepkisel davranırlar, arkadaş ilişkilerinde sorunları vardır.

Çocuklar ve Riskler

"Çocuklarımızın sağlıklı ve mutlu bir hayat sürdürebilmesi için sevgi ve ilgiye ihtiyacı vardır."

Çocuklar sevgi, koşulsuz kabul ve değer görme ihtiyacını önce aileden karşılar. Sonra aile, okul ve toplum üçgeninde çocukların sevgi, ilgi, kabul ihtiyaçları karşılanır. Başta temel ihtiyaçları olmak üzere giderilmeyen ihtiyaçlar çocukların sağlık ve çevresel tehlikelere maruz kalma durumlarını artırır. Son yıllarda toplumsal değişimlerdeki hızlı değişiklikler çocukların daha riskli bir ortamda yetişmelerine neden olmuştur.

Çocuğun bulunduğu toplumun ve ailenin psikososyal, ekonomik, kültürel yapısı çocuğun ya kendine ya da çevresine karşı, zarar verici davranışlar göstermesine neden olabilmektedir. Risk olarak değerlendirilen bu davranışlar, çocukların toplumsal ve hukuksal olarak korunmasıyla kontrol altına alınabilmektedir. Risk altındaki çocuk, çocuğun yaşına uygun olmayan, tehlike ve risk içeren yaşantıları maruz kalması demektir. Çocukların oyun ve eğitim yaşantılarının dışında sokaklarda yaşamaları ve çalışmaları, ihmal ve istismara maruz kalmaları, dezavantajlı ailelere sahip olmaları, çevre ve sosyal medyanın olumsuz etkisi, eğitimden uzaklaştırılmaları, bağımlılık geliştirmeleri, duygusal ve davranışsal bozukluklar yaşamaları bu risklerden bazılarıdır.

Bütün dünyada risk altındaki çocuk sayıları artmakta, ne yazık ki, çocuk mağduriyetlerinin birçoğu tespit bile edilememektedir. Risk altındaki çocuklara ilişkin istatistikler sadece resmi kurumlara iletilen vakalar olduğu düşünüldüğünde bildirilmeyen çok daha fazla vakanın olduğu varsayılmaktadır. Aileden sonra çocuğun en çok zaman geçirdiği yer okullardır. Çocukların taşıdıkları risk faktörleri ve riskli ortamlardaki davranışlarının tespitinde öğretmenlere büyük görevler düşmektedir.

Öğretmenlerin olası risklerden haberdar olmaları, riskli davranışları tanımaları, belirtilerini görebilmeleri, gerekli önlem ve müdahaleleri bilmeleri oldukça önemlidir. Öğrencideki farklılıkları ve olumsuzlukları görerek ve sorunun kaynağına ulaşarak birçok problemin erken evrede önüne geçilebilmektedir. Öğretmenler okullardaki alan uzmanları olup çocuklardaki davranışsal değişiklikleri en iyi tespit edebilecek kişilerdir (Bağla, 2017:2, Pekdoğan ve Bozgün, 2018:435).

Öğretmenlerin hem hizmet öncesi hem de hizmet içi eğitimde riskli davranışlar ile risk altındaki çocuk davranış göstergelerini bilmesi ve müdahale yaklaşımlarında idari/adli bildirim yükümlülük etiğine yönelik eğitim almaları gerekmektedir. Bu anlamda Dünya Sağlık Örgütü çocukların riskli davranışlarını ve buldukları riskli ortamları bilip, gerekli önlemi alan öğretmenlerin önemine sık sık değinmektedir (Bakır ve Kapucu, 2017:15).

Okul yaşantılarında öğretmenlerin çocukları kapsayan risk faktörlerini ve çocuk haklarını bilmesi ve bildirmesi gibi bir zorunlulukları mevcuttur. Çünkü ulusal ve uluslararası yasal mevzuata göre çocuğa yönelik her türlü kötü davranış suçtur. Çocuk hakları uluslararası sözleşmesi ve TCK'na (Türk Ceza Kanunu) göre, çocuğa yönelik risklerin bildirim zorunludur ve bu görev TCK 279. Madde ile kamu görevlilerinin tümüne verilmiştir. Buna göre kamu adına, göreviyle ilgili bir suçun işlendiğine tanık olan kamu görevlisinin bildirim sorumluluğu vardır ve bu bildirim yapmayan görevlinin ihmal ve gecikmeden dolayı ceza alması kaçınılmazdır. Yine bu kanun maddesine ek olarak 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 6. Maddesinde de bildirimde bulunmaya ilişkin şu hüküm yer almaktadır: "Madde 6- (1) Adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür."

Okul Yöneticilerinin Risk Yönetimindeki Yükümlülükleri

Öğrencilerin risk durumlarının tespit edilmesi ve bunların azaltılması noktasında okul yöneticilerine önemli ve yasal görevler düşmektedir.

• Güvenli Okul:

Okul yönetiminin öncelikli sorumluluğu okulu fiziksel ve psikososyal risklere karşı güvenli hale getirmektir. Güvenli Okul Yöneticileri:

- Öğrenciler, öğretmenler, veliler ve okul çalışanları arasında iyi bir iletişim kurmalıdır.
- Güvenli okulların tutumu çocukların akademik başarılarını ve davranışlarını geliştirmek üzerine kuruludur.
- Güvenli okullarda idareciler ve okul öğretmenleri pozitif kişisel rol modelleri sunarak öğrencilere örnek olur.
- Kapsayıcı eğitim anlayışıyla, sosyal adalet, eşitlik bağlamında farklılıkların saygı, değer ve kabul gördüğü; kimsenin eğitim süreçlerinden dışlanmadığı bir okul toplumu oluşturulmalıdır.
- Öğrencilerin bireysel düşüncelerini ifade edebilecekleri ortamlar yaratılır.
- Öğrencilerin akademik, sosyal, duygusal gelişimlerine önem verilir.
- Güvenli okul idarecileri tüm çalışanları okul ve çevresindeki risklerle ilgili bilgilendirir ve riskli öğrencilerin tespiti ve rehabilitasyonu için birlikte çalışır.
- Güvenli okullarda bütün öğrencilere eşit şekilde davranılır.
- Güvenli okullarda bütün öğrencilere eşit sorumluluk verilir.
- Okul idaresi öğrencilerin ailelerinin okula daha fazla gelmelerini sağlamalıdır.
- Güvenli okul idarecileri velileri çocukları hakkında bilgilendiren okullardır.
- Güvenli okul idarecileri öğrencilerin birbirleri ile olan ilişkilerini geliştirmek için çalışmalar yapar.
- Güvenli okul idarecileri öğrencilerin birbirlerinden yardım istemeleri ve birbirlerine destek olmaları için çalışır.
- Güvenli okul idarecileri okul öncesi ve sonrası sosyal, kültürel ve akademik programların risklerle mücadelede önemli bir yere sahip olduğunun bilincindedir.
- Güvenli Okul idarecileri okullarda müşterek kullanım alanlarının riskli bölgeler olduğunu bilmektedir. Bu nedenle öğrenciler serbest zaman etkinliklerinde dikkatle takip edilmelidir.

• **Bilgilendirme:**

Okulda görev yapan tüm çalışanların ilgili mevzuatlara göre görev ve sorumluluklarını öğrenmesi sağlanmalıdır. Tüm öğretmen ve idarecilerin öğrenci uyum ve oryantasyonu konusunda sorumluluk almaları sağlanmalıdır. Tüm personelin öğrencilere yönelik risklerden haberdar olması için sık aralıklarla riskler, tedbirler ve yaklaşım önerileri içerikli paylaşım toplantıları yapılmalıdır.

• **Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerine Liderlik Etmek:**

Okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi, oluşturulan çerçeve plan ve sınıf rehberlik planlarının öğretmenler tarafından sorumlulukları gereği uygulanması öğrencilerin hem riskler konusunda (bağımlılık, ihmal ve istismar, psikolojik sağlık, çalışma alışkanlıkları vb) farkındalığa sahip olması hem de önleyici ve destekleyici olması açısından önemlidir. Özellikle, okulunda rehber öğretmen/psikolojik danışmanı olmayan okullar için son derece önemlidir.

Okul personeli ile okul rehberlik servisinin yakın ilişki içinde çalıştığı durumlarda önleme çalışmaları daha etkili olmaktadır. Öğrencinin sınıfta yaşadığı sorunlarla ilgili gerektiğinde okul rehber öğretmen/psikolojik danışmanı, rehber öğretmen/psikolojik danışmanın olmadığı durumlarda sorumlu Rehberlik ve Araştırma Merkezi bilgilendirilmeli ve destek istenmelidir.

• Riskli Öğrencilerin Tespit Edilmesi:

Her yıl Kasım ayında uygulanması gereken Sınıf Risk Haritaları ve Okul Risk Haritalarının uygulanması noktasında hassas davranmalı buna yönelik veriler direk olarak öğrencilerden değil; aile, e-okul sistemi, öğretmenlerin gözlemleri, öğrencileri tanımaya yönelik olarak uygulanan ölçeklerden elde edilmelidir.

• Riskli Öğrenciler İçin Yapılacak Çalışmaların Belirlenmesi:

Elde edilen Okul Risk Haritaları sonuçları okul öğretmenleri ile paylaşarak risk gruplarına yönelik olarak bilgi verilmeli ve yapılacak çalışmalar planlanmalıdır. Toplantılarda öğrencilerin kişilik özellikleri, sağlık problemleri, yeterlilik alanları, aile durumları ve büyüdüğü çevre, arkadaş ilişkileri, ilgileri, vb. konularda bilgi paylaşımı olmalıdır.

Akademik başarısızlık ve devamsızlık konusunda yapılabilecekler konusunda okul içi ve okul dışı imkanlar harekete geçirilmelidir.

• Bildirimde Bulunma Yükümlülüğü:

Okul personeli çocuktan istismara yönelik bir bilgi geldiğinde veya istismara yönelik ipucu görüldüğünde konu ile ilgili gerçeklik sorgulanmadan bildirimde bulunmalıdır. Okul idaresi başkaca hiçbir şey yapmadan bu yükümlülüğü yerine getirmelidir.

TCK 278., 279., 280. maddelerdeki bildirim yükümlülüğü; TCK 98. madde, SHÇEK Kanunu 21. madde, Çocuk Koruma Kanunu 6. madde korunma gereksinimini bildirme yükümlülükleri yorumlamadan uygulanmalıdır. Ailenin ihmal ve istismar şüphelisi olduğu durumlarda suçun saklanma ve çocuğun zarar görme ihtimalini düşünerek ya da suç işleyen ile mağdur çocuk ailesinin yeni bir suça dahil olmalarını engellemek amacıyla olayla ilgili öncelikle, ilgili kolluk kuvvetleri(112), savcılık veya sosyal hizmetler müdürlüklerine (183) bildirimde bulunulmalıdır.

• Psikososyal Müdahale Ekibi:

Gerekli durumlarda Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Yönergesi kapsamında Okul Psikososyal Müdahale Ekibi, İl/İlçe Psikososyal Müdahale Ekibi yönergedeki ekler doldurularak bilgilendirilmelidir.

Kişisel verilerin ve olayın gizliliğinin sağlanması, öğrenci/öğrenciler, öğretmenler, veliler ile yapılacak çalışmaları planlamak önemlidir.

Öğretmenlerin Risk Yönetimindeki Yükümlülükleri

Öğretmenler, ailelerden sonra çocuklarla en uzun zaman geçiren profesyonellerdir. Bu nedenle çocuklardaki her türlü sağlık, psikososyal durum ve ekonomik değişimi görebilecek olanlardır. Öğretmenin bu anlamda görevi; çocuklar için sağlıklı ve güvenli ortamlar yaratmak ve onlara yönelik doğrudan/dolaylı istismarların yasal açıdan takipçisi olmaktır. Öğretmenler, çocuklar için güvenli bir ortam oluşturarak onları her türlü risk faktörüne karşı korumakla yükümlüdürler.

• Sorumluluk

• Bilgilenme

• İşbirliği

Öğretmenin sorumlulukları arasında, çocuklara yönelik riskler ve risk grupları konusunda bilinçlenme, eğitim alma, önleme çalışmalarında bulunma, mağdur çocuğu belirleme, okul ortamındaki riskleri önleme, okula taşınan riskli davranış ve tutumları fark edebilme, mağdur çocuğa uygun yaklaşımda bulunma, gerekli idari ve adli bildirimleri yapma, okul rehberlik servisi ile işbirliği yapma gibi sorumluluklar vardır.

Risk altındaki çocuğun akranlarıyla ve öğretmenleriyle olan konuşmaları ya da sessizliği, davranışları, hatta giyimi ve beslenmesi ile kendini ele verdiği görülebilmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin yalnızca iyi bir gözlemci olmaları bile öğrencilerle ilgili riskleri görebilmelerine olanak sağlayabilir.

Aile içindeki çatışmalar, boşanmış anne baba, anne babanın eğitim düzeyi, çocuk yetiştirme düzeyi, ailedeki ekonomik yoksunluklar, çocuğun ebeveynlerinden birinin kaybı, ebeveyn ilgisizliği, baskı, şiddet çocukların yaşadıkları zorluklardan bazılarıdır (Nalbant ve Babaoğlan 2016). Çocukların yaşadıkları zorluklar; onların okul hayatlarına, uyum ve davranış sorunları, başarı düşüklüğü olarak yansıyıp onların risk altında olmalarına neden olabilmektedir. Çocukların yaşamlarındaki riskleri psikologlar, sosyal çalışmacılar ve psikolojik danışmanlar, duygusal ve uyum problemleri olarak; eğitimciler, okul başarısızlığı, öğrenme güçlüğü, devamsızlık, uyum sorunları, okul terki ve eğitim geleceğinin risk altında olması olarak tanımlamaktadırlar (McWhirter vd 2004 akt. Nalbant ve Babaoğlan 2016, 12).

Sınıfımızdaki çocukların risk durumu anlayabilmek için öncelikle sıkı bir gözlemci olmamız gerekir. Hem fiziksel hem de psikolojik belirtileri iyi analiz etmemiz gerekir. Fiziksel gösterge olarak çocuğun vücudunda sebebini açıklayamadığı veya açıkladığı sebebin uyumsuz olduğu yara izleri, mevsime uygun giyinmeme (yara ya da başka izleri saklamak için yazın bile uzun kollu giymesi), sağlıksız bir kiloya sahip olması, ağır vücut kokusu örnek verilebilir. Psikolojik belirtileri ise; çocuğun arkadaşlarına zorbalık yapması veya çok çekingen olması, dikkatinin hep dağınık olması, ders gereklerini takip edememesi, ani hareketlerden korkması, huzursuz olması örnek verilebilir.

Gözlemin yanında öğretmenin iyi bir dinleyici de olması gerekir. Çocuk öğretmenine yaşadığı zor durumları; sokakta çalıştırıldığını, kötü muamele gördüğünü, sevilmediğini söylerse öğretmen gerekli gözlemleri yaparak müdahale etmelidir.

Öğretmenler sınıflardaki risk altında bulunan çocuklara yaklaşırken kesinlikle önyargıdan uzak ve şefkatli olmalıdır. Sorunu küçümsememeli ve sorun hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Çocuğa kendini anlatması için fırsat tanımalı, çocuğu anlamaya çalışarak ona ılımlı yaklaşmalı ve çocuğun ailesi ile iletişime geçerek en uygun şekilde varsa rehberlik servisine yoksa Rehberlik ve Araştırma Merkezine (Psikolojik Destek Yönlendirme Formu) yönlendirmelidir.

Şiddet eğilimi, sık sık kavga etme, sigara kullanımı, okuldan kaçma, kendine zarar verme, sokakta çalışma gibi davranışlardan bir ya da birden fazlası bir aradaysa o çocuk risk altındadır. Riskli davranışların sebebi aile de olabilir. Bu nedenle çocuklar iyi gözlemlenmeli, hareket ve davranışlarındaki değişimler fark edilmelidir. Öğrenci sık sık yalan söylüyorsa, arkadaşlarına kötü sözler söylüyor veya şiddet uyguluyorsa bu da riskli davranıştır.

Akademik olarak yaşlılarından geride olan öğrencilerin neden öğrenemediği tespit etmeye çalışmalıdır. Farklı öğretim yöntemleri, sınıfta fiziksel düzenlemeler, bireysel çalışmalar gibi çalışmalar yapıldığı halde sonuç değişmiyorsa özel eğitim gereksinimi olabileceği düşünülerek rehberlik ve araştırma merkezine yönlendirilmeli ve gelen sonuca göre bireysel eğitim planlamaları yapılmalıdır.

Öğrencinin risk grubunu belirledikten sonra akranlarından bir farkı olduğunu hissettirmememiz gerekir. Daha sonra bu durumun düzelmesi için önce öğrenciyle sonra aileyle ve eğer bir çözüm yoluna bulunamazsa en yakın ve ilgili kuruma başvurulmalıdır. Suçla alakalı bir risk varsa polise ya da jandarmaya, çocuğun ihmali söz konusuysa sosyal hizmetlere, darp söz konusuysa en yakın sağlık kuruluşuna yönlendirilebilir.

Rehber Öğretmen/ Psikolojik Danışmanların Risk Yönetimindeki Yükümlülükleri

Psikolojik Danışman/rehber öğretmenlerin okul sistemi içinde çok önemli bir yere sahip olduğu artık inkar edilemez bir durumdur. Toplum ruh sağlığı hizmetlerinin okullardaki temsilcileri olarak çocukların içinde bulunduğu risklerin tespit edilmesi ve bu risklere yönelik olarak gelişimsel, önleyici ve iyileştirici hizmetlerin yürütülmesi rehber öğretmen/psikolojik danışmanların görevlerinden biridir. Bu kapsamda çocukları en iyi tanıyan ve sürekli iletişim halinde olan okul öğretmenleri ve velilerle iş birliğinin sağlanması noktasında koordinasyonu sağlayacak olan rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar risklerin önlenmesi noktasında grup ve bireysel rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerini yürütmektedirler.

• Bilgi Kaynakları

Öncelikle okuldaki idare ve öğretmenler ile iş birliği noktasında sürekli bir iletişim ağı içinde bulunmalı bu kaynaklardan öğrenciler ile ilgili gelecek bilgileri değerlendirmelidir. Öğrencileri daha iyi tanımaya yönelik ölçekler kullanılmalıdır.

• Öğretmen Eğitimleri

Riskli öğrencilerin özellikleri ile ilgili olarak öğretmenleri bilgilendirmelidir. Sınıf risk analizlerinin uygulanması ile ilgili olarak önemli noktaları öğretmenlere açıklamalı müşavirlik yapmalıdır. Sınıf risk analizlerini bir araya getirerek okul genel risk durumlarını tespit ederek bunlara yönelik olarak çalışmaların planlanması için idare, öğretmen ve velilerle toplantılar yapmalıdır.

• Psikolojik Danışma Hizmeti

Sınıf risk analizlerinde risk grubu içinde bulunan öğrencilere yönelik olarak bireysel psikolojik danışma hizmetlerini sunmalıdır.

Görev tanımında bulunmayan işleri yapmaktan kaçınmalı enerji ve zamanını önleyici ve iyileştirici rehberlik çalışmalarına ayırmalıdır. Sağlık, özel eğitim gereksinimi gibi durumlarda ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirmede geç kalınmamalı, idare ve öğretmenlere müşavirlik yapmalıdır. Aile içi şiddet, ihmal ve istismar gibi durumları vakit geçirmeden kolluk kuvvetleri ve sosyal hizmetler il müdürlüklerine bildirmeli ya da bildirilmesini sağlamalıdır.

RİSK FAKTÖRLERİ İÇİNDE YER ALAN ÖĞRENCİLER İLE İLGİLİ YAPILACAK ÇALIŞMALAR

Aşağıda okul risk analizleri ya da riskleri belirlemeye yarayan diğer ölçekler vasıtasıyla risk faktörleri içerisinde yer alan öğrenciler için okullarda idareci, öğretmen ve rehber öğretmen/psikolojik danışmanların sorumluluk alanına giren çalışmalar hakkında önerilerin olduğu bilgiler verilmiştir. Bu çalışmalar ya da aynı amacı taşıyan çalışmalar okullarda yapılarak riskli davranışların ortaya çıkması engellenebilir ya da risk azaltılabilir.

Anne- Baba Eğitim Düzeylerinin Risk Faktörlerine Etkisi

- Anne-Baba eğitim düzeylerinin düşük olması, çocuklara tutumlarda olumsuz yaklaşım ve yöntemler kullanılmasına neden olabilmektedir. Elbette her düşük eğitim düzeyindeki anne-baba böyle davranır diye bir genelleme yapılamaz. Ancak riskli davranışlar gösteren çocuklara yönelik yapılan araştırmalardan elde edilen veriler bu çocukların anne-baba eğitimlerinin genellikle düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.
- Anne babanın eğitim düzeyleri okul tarafından tespit edilerek okuma yazma bilmeyen eğitim düzeyi düşük velilere; İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri, Belediyeler ve Muhtarlık gibi kurum ve kuruluşlardan okuma-yazma, açıköğretimden diploma tamamlama, Mesleki Eğitim Merkezi'ne kayıt gibi eğitim seçenekleri için bilgilendirmeler yapılabilir. Ayrıca okul içinde anne-baba eğitimleri (MEB Aile Okulu Projesi) için velilerin cesaretlendirilmesi ve eğitimlere katılması sağlanabilir. Burada sınıf rehber öğretmenlerinin ve okul rehberlik servislerinin (varsa) veliler ile iletişim düzeyleri ve ikna yeterliliklerinin rolü büyüktür.

Mutlu aile. mutlu çocuk...

MART 2023

Yalova Rehberlik ve Araştırma Merkezi

Tek Çocuk- Çok Çocuklu Olma Durumunun Risk Faktörlerine Etkisi

- Sosyo-ekonomik nedenler, ebeveynlerin kaygıları ya da sağlık gibi nedenlere bağlı olarak tek çocuklu aile sayısı her geçen gün artmaktadır. Tek çocuğa sahip ebeveynler çocuklarını aşırı koruyup, ortaya çıkabilecek her türlü problemde kendilerinde bir hata arama eğiliminde olabilirler. Bu da çocuğa uygulayacakları disiplinde dengesizliklere yol açabilir.
- Örneğin çocuğun her isteğini karşılamaya çalışmak, tüm kararları çocuğa verdirmek büyük sorunlara neden olabilir. Çünkü çocuklar kendi ihtiyaçlarının karşılanmasında diretseler de bir şekilde sınırlandırılmaya ihtiyaç duyarlar. Davranışlarına, yaşlarına uygun sınırlar getirildiğinde daha huzurlu, daha yaratıcı olurlar. Her konuda kendi istedikleri olsun, kendileri karar versin isterler ama bu kararların ya da davranışların sonucunun sorumluluğunu almaya hazır olmayabilirler. Bu da çocuğun başarısızlık yaşamasına ve "sen istedin böyle oldu" gibi suçlanmalara neden olabilir.
- Tek çocuklar bütün çocuklar gibi uygun anne-baba tutumuyla problemsiz bir yaşam sürdürebilirler. Unutulmaması gereken konu çocuk sayısının değil, anne-baba tutumunun önemli olduğudur. Okuldaki tüm tek çocuk olanlarda bu riskler olmayabilir, fakat öğretmenlerin ve rehberlik servisinin arkadaşlık problemleri yaşayan, kurallarla ilgili problemi olan ve ben merkezci davranan, paylaşmayan öğrencileri bu öğrenciler içinden bulma ihtimalleri yüksektir. Bu öğrencilerin ailelerine doğru disiplin ve ev kuralları ile ilgili bilgilendirme, aşırı koruyucu ya da aşırı serbest anne-baba tutumlarının çocuklara verebileceği zararı anlatmak gereklidir. Yaşlılarıyla zaman geçireceği takım oyunlarına yönlendirilmeli yapabileceğinden zor görevler ve sorumluluklar verilmemeli; gelişim sağlaması için sabır gösterilmeli ve zaman verilmelidir. Ciddi problem yaşayan öğrenciler varsa okul rehberlik servisi yok ise rehberlik ve araştırma merkezine yönlendirilmelidir.
- Elbette çocuğa söz hakkı verilmeli, dinlenilmeli; fakat mantık çerçevesinde doğru olan neyse o yapılmalıdır. Aile büyükleri (dede, anneanne, babaanne, teyze hala vb) çocukları ben merkezci yetiştirme noktasında pekiştirici davranışlardan uzak durmalı; anne-babanın kurallarını yok saymamalı ve bu kurallara uymalıdır.

- **Çok Çocuklu Aileler :** Tek çocuklu ailelerde olduğu gibi çok çocuklu ailelerde de riskler bulunabilmektedir. Özellikle ilgi ve sevgi paylaşımı, temel ihtiyaçların karşılanması noktasında çok çocuklu ailelerde de risk altında bulunan çocuklar olabilmektedir. Ekonomik düzeyi düşük olan ailelerde temel ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı noktasında sınıf rehber öğretmeni, rehberlik servisinin tespitleri son derece önemlidir. Bu tür aileler sosyal yardım, sağlık ve aile planlaması gibi bilgiler sunulmalıdır.
- Çok çocuklu ailelerin avantaj kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Ailenin eğitim, sosyo-kültürel durum, ekonomik yapısına göre riskler değişebilmektedir. Bazı çok çocuklu ailelerde çocuklar arasında ilgi ve sevgi paylaşımının adaletli anne-baba davranışları içermediği bilinmektedir. İlgi ve sevgi ihtiyacı karşılanmayan çocuklarda bu ilgi ve sevgi ihtiyaçlarını olumsuz ortam ve riskli davranışlar gösteren gruplarda bulunarak karşılayabilirler.
- Okul ve öğretmenler olarak çok kardeşi olan çocukları yakından takip etmek, aile özelliklerini öğrenmeye çalışmak, risk altında olup olmadığını tespit etmek önemlidir. Risk altında olduğu tespit edilen öğrencilerin aileleriyle sık görüşme ve bilgilendirmeler yapılmalı, anne-baba tutumları üzerine öğretmenler, varsa okul rehberlik servisi yoksa Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından ya da Aile Okulu Eğitimcileri tarafından aile eğitimleri düzenlenmelidir. Öğrencilere, okulda ve sınıfta sorumluluklar verilerek okula aidiyet duygusu geliştirilmeli, öğretmen risk altında olabilecek öğrencilerle daha fazla bağ (hal, hatır sorma, yaptıklarıyla ilgilenme, hoşlandığı şeylerle ilgili sorular sorma ve onları önemseme, gerekirse yardım isteyebileceğini hissettirme vb) kurmalıdır.

Boşanmış, Ayrı Yaşayan, Tek Ebeveynli Ailelerdeki Çocukların Risk Faktörleri

- Tek ebeveynli aile; tek ebeveyn ile evlenmemiş çocuk/çocuklardan oluşan aileler bu gruptadır. Ebeveynlerin boşanmaları, bir arada oturmamaları, ebeveynlerden birinin ölmesi sonucu oluşan ailelerdir. Boşanmış olmak, tek ebeveynli olmak her durumda riske maruz kalmak anlamına gelmemektedir. Süreci iyi yönetemeyen her ailede olduğu gibi bu tür ailelerde de süreç iyi yönetilemediği zamanlarda çocuklar risk altında olabilmektedir. Okullarımızda bu tür ailelerde yaşayan çocukları iyi analiz etmeli riskli bir durumda olup olmadığı konusunda gözlem ve bilgi ağı mekanizmasını çalıştırmalıyız. Tek ebeveynli ailelerin çocukları, iki ebeveynli ailelerin çocuklarına nazaran, çeşitli toplumsal sorunlara karşı daha savunmasız olmaktadır. Yapılan çalışmalar, iki ebeveynli hanedeki çocuklara kıyasla tek ebeveynli hanelerde yaşayan çocuk ve ergenlerdeki psikiyatrik hastalık, intihar veya intihar girişimi, yaralanma ve bağımlılık risklerinin daha fazla olduğunu göstermiştir (Sauvola ve diğerleri, 2001; Weitoft ve diğerleri, 2003: 294). Anne yokluğu yaşayanlarla baba yokluğu yaşayan çocuklar arasında farklı sorunlarla karşılaşma açısından farklar görülmektedir.
- Öncelikle öğrencinizin fiziksel gelişimi, sağlık sorunu, uyku ve yeme problemleri olup olmadığını gözlemleyiniz. Bu konuda endişeniz varsa velayeti üstlenen veli ile, bu mümkün olmuyorsa çocuğun birinci dereceden akrabası ile konuşarak o da sağlanamamışsa okul idaresi tarafından il/ilçe aile ve sosyal politikalar müdürlüklerine bildirimde bulunarak çocuğun bir sağlık hizmeti almasını sağlayınız.
- Rehber Öğretmen/Psikolojik danışman iseniz öğrenciniz rehberlik servisinde değilseniz öğrenci ile sohbet edebileceğiniz bir mekân ayarlayınız. Ailevi konuların mahrem olduğunu dikkate alarak sınıfta, okul bahçesinin ya da koridorun bir köşesinde konuşmayınız. Okulunuzda uygun bir mekânda öğrencinize zaman ayırarak ilgilendiğinizi gösteriniz.
- ‘Sadece konuşuyoruz onun için başka bir şey elimden gelmiyor’ gibi gereksiz endişelere kapılmayınız. İnsanlara zaman ayırmak, sorunlarını dinlemek ve ‘senin yanındayım, ne zaman konuşmaya ihtiyacın varsa ben buradayım’ mesajını vermek en önemli değer gösterme belirtisidir.
- Öğrenciniz ile konuşurken onun yaşına, bilişsel olgunluk düzeyine dikkat ediniz. Onun anlayacağı düzeyde basit cümleler kurunuz ve daha çok dinleyici pozisyonda olunuz. ‘Ben senin yerinde olsaydım...’ gibi tavsiyelerden ve ona acıdığınızı ima eden mesajlar vermekten kaçınınız.
- Anne babası boşanan çocuklarda görülen ilk duygu ‘suçluluk’ tur. Özellikle okul öncesi ve ilkököl 1 ve 2. sınıf öğrencilerinin bilişsel olgunluk düzeyleri, evlilik boşanma kavramlarını yeterince anlamlandıramadıkları ve ben merkezci düşünme eğilimleri nedeni ile evde olup bitenden dolayı sürekli kendilerini sorumlu tutmalarına neden olur. Ebeveynlerinin boşanmasından dolayı kendilerini sorumlu tutan çocuklar “ben olmasam annem babam boşanmazdı” tarzında düşünürler. Öğrencilerinizden buna benzer cümleler duyduğunuzda onlara “Kadın ve erkek sadece kendi istekleri ile evlenirler ve bu ilişkiyi sürdürmek istemediklerinde de ayrı evlere taşınabilirler.

- Bunun seninle hiçbir ilgisi yok, sen bunun sorumlusu değilsin, çocuk evliliği ne yıkar ne de tutar.” vb sözler söyleyin ve mesajınızı özümseyene kadar da tekrar ediniz. Küçük çocukların mesajları bilişsel olarak anlamlandırabilmeleri için tekrar edilmesi gerektiğini unutmayın.
- Öğrencilerinizin yaşı küçükse duygularını ifade etmelerine yardımcı olmak için resim çizdirin. Okul öncesi ve ilkokul 1. ve 2. sınıf öğrencileri korkularını, endişelerini vb. kelimeler yerine resim ile daha rahat ifade edebilirler. Onlara ‘Evde seni rahatsız eden ve üzen şeylerin resmini çizer misin?’ yönergesi verin. Öğrenciniz ile birlikte çizdiği resmi hakkında, onun anlayabileceği tarzda konuşun. Resimde ne anlatmak istediğini kendisine sorun. Evde babanın/annenin olmamasının kendisi için zor olduğunu anladığınızı ama velayetini alan annesinin onu terk etmeyeceğini, babasını ise haftanın belli zamanlarında görebileceğini iletin ve isterse bu kaygıları için ebeveynleri ile konuşabileceğinizi iletin.
- Okul etkinlik ve faaliyetlerine katılımını sağlayın. Yetenek ve beceri alanını keşfedip bununla ilgili yönlendirmelerde bulunun.

Anne-Babası Hayatta Olmayan Çocukların Risk Faktörleri

- Anne baba, çocuklar için sevgi, güven veren, bakan ve büyüten kişilerdir. Bu kişilerin kaybı durumunda çocuğun hayatı birçok açıdan etkilenmektedir. Anne baba kaybı yaşayan çocuklar fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan sorunlar yaşayabilir. Bu sorunlar, çocukların tüm hayat akışını etkileyebilecek durumlara neden olabilmektedir.
- Ebeveynlerinden her ikisini veya birini çeşitli nedenlerden dolayı kaybeden ve onlarsız büyümek zorunda kalan çocuklar, kimlik oluşturma sürecinde birçok zorlukla karşılaşmakta; psikolojileri bu durumdan son derece olumsuz etkilenmektedir. Elbette ebeveyni olmayan her çocuk psikolojik veya sosyal problemler geliştirecek diye bir durum söz konusu değildir fakat şu da bir gerçektir ki, çocukların gelişim çağında veya yetişkinlik çağında ebeveynsiz kalması, gözlemlenebilir şekilde olumsuz etkilere yol açabilmektedir.
- Yetişkinlerin, çocukların ölümü büyüklerden farklı olarak algıladıklarını bilmeleri ve çocukların kendileri ile benzer şekilde yas tutamayacaklarının farkında olmaları gerekmektedir.
- Çocuğun sosyal becerileri (zorluklarla baş etme ,güven, saygı vb) öğrenmede örnek aldığı ebeveyn/ebeveynler çocuğun hayatından çıkınca bu alandaki becerilerde gerileme ve yaşıtlarına nazaran yavaşlama görülebilir. Bu nedenle okulda çocukların yaşam becerileri desteklenmelidir.
- Özellikle ebeveyn kaybı sonrası duygusal olarak hassaslaşan ve duygularının dışavurumunu öfke ile gerçekleştiren çocuğun suç işleme oranı, diğer çocuklara kıyasla daha fazladır. Kavgaya karışma, suç işleme, anti-sosyal davranışlar sergileme, şiddet eylemleri gerçekleştirme veya otorite tanımamadan kaynaklı kural tanımazlık ve sosyal uyumsuzluk, çocuğu daha kolay suç işler hale getirebilmektedir. Bu öğrencilere ciddi psikolojik destek sunulmalı, öğretmenlerin olumlu bağ kurmaları sağlanmalı, suçlayıcı değil iyileştirici bir çaba içinde hareket etmeleri önemlidir.
- Günümüzde yaygın bir şekilde ve çoğunlukla gençler arasında kullanılan maddeleri tüketen bağımlıların oranlarına bakıldığında tek ebeveynli veya ebeveynsiz çocuk ve gençlerin azımsanamayacak sayıda oldukları görülmektedir. Bu gençler, başlarında herhangi bir rehber ve kontrol eden otorite figürünün olmamasından kaynaklı, madde kullanımına daha çok meylenmektedir. Özellikle sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı, boşanmış ailelerin çocukları ya da anne babası olmayan gençler arasında çok yaygındır.
- Ebeveynini kaybeden çocukların dil becerilerinin gelişmesi etkilenebilmekte, konuşmalarında yavaşlama veya ciddi bir travmaya dönüşen vakalarda kekemelik görülebilmektedir. Depresyon, anksiyete

- bozuklukları, fobiler, öfke ve stres kontrol problemleri, astım, baş ağrıları, mide rahatsızlıkları ve intihar teşebbüsleri görülmesi, bu araştırma sonuçlarını kanıtlayıcı niteliktedir.
- Sevgi ihtiyacını anne ve babasından karşılayan bebek, çocuk, yetişkin her zaman bu duygusal bağa ihtiyaç duyar. Fakat ebeveyn yoksunluğunda sekteye uğrayan bu sevgi ihtiyacının karşılanması için çocuklar farklı yollara başvurabilirler. Özellikle babalarına çok düşkün olan kız çocukları bu sevgi ihtiyacını ileride kendilerine biraz ilgi gösteren ilk karşılaştıkları kişiyle yahut kendilerinden yaşça oldukça büyük biriyle tamamlamaya çalışabilir; ya da tam aksi yönde, başka bir insanı sevmekte ve bağlanmakta güçlük çekebilirler.
- Sonuç olarak toplumun ve okulun anne babası olmayan çocuklara karşı vazifeleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri, ahlaki ve insani değerleri aşılama; paylaşmayı, muhabbeti, empati kurmayı öğretmektir. Çocuk, anne babasız olmasına rağmen yalnız olmadığını hissederse, özgüveni desteklenip kaliteli bir iletişim kurulabilirse ve yakını olan birine sağlıklı bir şekilde bağlanıp onu rol model alabilirse yas sürecinden daha kolay çıkıp yaralarını sarabilecektir. Aksi halde, tek ebeveynle büyüyen yahut hem yetim hem öksüz olan çocukların olumsuz yönde etkilenen psikolojileri, gelecek hayatlarını da olumsuz etkileyecek ve toplumdan kopuk, ben merkezli, saldırgan ve yıkıcı özellikler taşıyan bir nesil yetişecektir.

Ailesinde Ciddi Süreğen Hastalığı Olan ya da Süreğen Hastalığı Olan Çocukların Risk Faktörleri

- Ailedeki bir üyenin akut veya kronik ruhsal hastalığı aile içindeki iletişimi ve rolleri değiştirmekte; ailenin bir üyesinde bulunan hastalık, ailenin homeostatik dengesinde de değişime neden olmaktadır. Dengesizlik durumunda ise sistem yeni duruma uyum sağlama eğilimine girmekte ve bu durum çoğu zaman ailenin işlevinde ve hastanın sağlığında olumsuz etkilere neden olmaktadır (Başbüyük, 2004; Ermiş,1998, akt. Oksal; 2009; Tüzer, 2001).
- Aile bireylerinden birinin kronik hastalığı başta hasta olan bireyde depresyon, anksiyete, umutsuzluk, ekonomik endişelere neden olabilmektedir. Aile birbiri ile bağlı bir sistem olduğundan bireydeki bu durum tüm aile yapısını olumsuz etkileyebilmektedir. Özellikle ailedeki çocuklar hastalık hakkında tam bilgilendirilmediği ve psikolojik destek almadığı takdirde ebeveyni kaybetme korkusu, ölüm korkusu, kendine de aynı şeylerin olacağı düşüncesi, bakımını sağlayacak ebeveynin yoksun olma ve bakımını kimin üstleneceği ile ilgili endişeler gibi olumsuz düşüncelere sahip olabilir. Bu düşünceler normaldir ama çocuğun yaşantısını olumsuz etkileme düzeyinde olursa çocuklar bazı risklere karşı korumasız bir durumda kalabilirler.

- Çocukların ebeveynlerinin hastalığından kendilerini sorumlu tutmalarını önlemek için ebeveynleriyle aralarındaki iletişim ve etkileşim geliştirilmelidir. Çocuklar ebeveynlerinin hastalığıyla ilgili yanlış düşünceler geliştirebilecekleri için, ebeveynin hastalığı hakkında çocukların yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun bilgi verilmesi sağlanmalıdır. Özellikle ebeveynde ilk hastalık belirtileri görüldüğünde hastalık hakkında bilgi verilerek, bu durumun bir kereye mahsus bir şey olmadığı, devam eden kronik bir süreç olduğu açıklanmalı ve ebeveynlerinin hastaneye yatması gereken durumlarda ne yapmaları gerektiği konusunda rehberlik sağlanmalıdır.
- Bu çocukların stresle baş etme becerileri, psikolojik iyi oluş durumları desteklenmeli, çevresindeki sosyal destek mekanizmaları (Arkadaş, öğretmenler, okul yönetimi, okul aile birlikleri vb) harekete geçirilmelidir.
- Ailedeki bireylerden başka çocuklarda da süregelen(kronik) hastalıklar görülebilmektedir. Elbette ki bu durum hem çocuk hem de aileyi olumsuz olarak etkiler. Kan hastalıkları (Hemofili, orak hücre anemisi vb.), Kronik Romatizmal hastalıklar, Kalp hastalıkları, Metabolik hastalıklar (şeker hastalığı vb.), Kronik enfeksiyonlar (Tbc, Lepra vb.), Kronik kalp iskelet sistemi hastalıkları, Kronik nörolojik hastalıklar(epilepsi vb.), Kronik böbrek hastalıkları, Kronik akciğer hastalıkları, Genetik geçişli hastalıklar, Alerjik hastalıklar ve Kanser gibi kronik hastalıklar bunlardan bazılarıdır.
- Kronik hastalığı olan öğrenciler eğer hastanede uzun süre tedavi gerektiren bir süreçte ise veya evden dışarıya çıkmasında risk varsa. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre evde ve hastanede eğitim olanaklarına sahiptir. Öncelikle bu durumlarda ayrıntılı bilgi almak ve aileyi bilgilendirmek için Rehberlik ve Araştırma Merkezi ile iletişime geçilmelidir. Evde ve hastanede eğitim alan öğrencilerin sosyal destekten mahrum bırakılmaması, doktor önerilerine uygun olarak arkadaş, öğretmen ziyaretlerinin gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Bu öğrenciyi psikolojik bir dayanıklılık kazandıracaktır.
- Kronik hastalığı olan öğrenci okula geri döndüğünde, hastalığına bağlı biyolojik ve psikolojik sorunları da beraberinde getirdiği düşünülmektedir. Bu sorunların kronik hastalığı olan öğrencinin okula uyumunu güçleştirdiği ifade edilebilir. Bu öğrencilerin özel durumundan dolayı, rehber öğretmen/psikolojik danışman ve sınıf rehber öğretmenlerinin bu konuya daha özenli yaklaşması gerekmektedir.
- Okulda hastalığı olan öğrencilerin uyumu yanında, sağlıklı öğrencilerin hasta çocuğa ve onun hastalığına ve/veya hastalıklarına uyum sağlayabilmesinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Hasta öğrenci ile birebir iletişim içinde bulunacak olan sağlıklı öğrencilerin, hasta arkadaşlarının sağlık durumu hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Ailesinde Ruhsal Hastalığı Olan Çocukların Risk Faktörleri

- Aile yaşamında psikiyatrik hastalığı olan ebeveynle yaşamamanın çocuk üzerinde birçok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu olumsuzluklar ebeveynin psikiyatrik hastalığının genetik etkisi, kaotik ev ortamı, işsizlik, evsizlik gibi mali sıkıntılar, eşler arasındaki geçimsizlikler, aile üyeleri arasındaki zayıf iletişim, ebeveyn-çocuk anlaşmazlıkları, sosyal izolasyon ve damgalanma şeklinde sıralanabilir.
- Bu ortamda büyüyen çocukların sağlıklı yaşitlarına göre sosyal olarak daha geri oldukları, fiziksel sağlıklarının daha bozuk olduğu, psikiyatrik hastalıkların görülme sıklığının daha fazla olduğu, uzun vadede bu olumsuzlukların getirdiği etkiler nedeniyle daha fazla davranışsal, gelişimsel ve duygusal sorunlar görüldüğü bilinmektedir.
- Çocuklar, kendileri ve ebeveynlerinin psikiyatrik hastalığı hakkındaki korkularını ifade etmeye cesaretlendirilmelidir. Hasta ebeveynin iyi olduğu dönemlerde hastalığı hakkında çocuklarına bilgi vermesi daha etkili olabilmektedir.
- Bu çocuklara verilecek psikososyal destek varsa okul rehberlik ve psikolojik danışma servisleri, yoksa Rehberlik ve Araştırma Merkezi veya psikiyatrist, pedagoğ, psikolog tarafından sağlanmalıdır.

Ailesinde Bağımlı Birey Olan Çocukların Risk Faktörleri

- Yaşamını bağımlı bir ebeveynin gölgesinde geçirmek zorunda kalan çocuklar ne yazık ki birçok psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalıyor. Dikkat dağınıklığından sorumlulukları yerine getirmedeki motivasyon kaybına, bağımlı olmaktan öz güven eksikliğine kadar çok geniş bir yelpazeye yayılan sorunlar geleceğin bireylerinin hayatlarını karartabiliyor. İnsan, ilişkilerinde bağ kurmayı, yetiştiği ortamda kendisine bakım veren kişilerden öğrenir. Bağımlılığın olduğu evlerde yetişen çocuklar ise gergin ilişkilerin daha sık yaşandığı bu ortamda, ebeveynleriyle sağlıklı ilişkiler kurmakta zorlandıkları için diğer bireylerle de bağ kurmakta yetersiz kalabiliyorlar. Aile içinde çok fazla hayal kırıklığı yaşadıkları için gelecek ilişkileri de “güvensizlik” üzerine temellenebiliyor. Bu durum, aile içi dinamiklerin sık değişmesiyle ve bağımlı ebeveynin davranışlarının öngörülemez olmasıyla da bağlantılı olabilir. Örneğin, alkol etkisinde değilken çocuğuna sevecen bir tavırla yaklaşan ebeveyn, eve alkolün etkisiyle döndüğünde öfkesini kontrol edemediği için şiddete varabilen davranışlarda bulunabilir. Bu durum, özellikle küçük bir çocuk için oldukça kafa karıştırıcıdır. Bu değişken durumlardan evdeki hayatın düzeni de etkilenir. Yemek saatleri, uykuya geçme düzeni günden güne farklılık gösterebilir. Oysa düzenli bir aile ortamı, çocuğun zihinsel, bedensel ve duygusal açıdan sağlıklı gelişim kaydetmesinin en önemli koşullarındandır.
- Bağımlı ebeveyne sahip çocukların en yoğun yaşadıkları duygulardan birinin suçluluk duygusu olduğunu söyleyebiliriz. Utanç duygusu da sıkça deneyimledikleri duygulardandır. Çocuk ailedeki üyelerin tepkilerinden “evin içinde saklanan bir sır” olduğu mesajını alırsa, ailesiyle ilgili paylaşımlarda bulunmaktan kaçınabilir. Evdeki olumsuz ve kontrol edilmesi güç atmosferden dolayı arkadaşlarını davet etmekten çekinebilir. Gerekli durumlarda da yardım istemekte zorlanabilir. Alkol madde kullanımına devam ettiği ve bu nedenle evdekileri üzdüğü için ebeveynine öfke duyabilir. Bu kullanıma tepki veremediği için evdeki diğer üyelere de kızabilir. Aslında bu öfkenin altında çoğu zaman ebeveynini kaybetme korkusu vardır. Bu sorunlar evde devam ettiği için çocuk umutsuzluk, korku ve endişe gibi pek çok duyguyu bir arada yaşar. Bu çocuklar zaman zaman kendilerini beklenmedik tartışmaların içinde bulurlar ve çok fazla şeyi duymaya maruz kalırlar. Ebeveyninin bağımlılık nedeniyle hastalanmasından ya da anne babası arasındaki tartışmaların şiddete dönüşme ihtimalinden dolayı sürekli kaygı içindedirler. Bu sorunları sadece kendilerinin yaşadıklarını düşünüp çaresiz hissedebilirler. Kendi davranışlarına ya da sorunlarının biteceğine dair onay alma beklentisi içinde olabilirler.

Ailesinde Ceza Hükümlüsü Olan Çocukların Risk Faktörleri

- Anne ya da babası cezaevinde olan çocuklar korku, utanç, sosyal izolasyon ya da etiketlenme yaşayabilmekte, gelişimlerini riske atacak bir dizi zorlukla baş etmek zorunda kalmaktadır. Anne ya da babası cezaevinde olan çocuklar diğer dezavantajlı çocuklar gibi toplumsal yaşamda ayrımcılık, sosyal dışlanma ve yoksulluk riskiyle de karşı karşıyadır. Anne ya da babanın hapsedilme süreciyle birlikte çocuklar da hapisane ve adalet sistemiyle tanışmakta, yaşadıkları belirsizlik ve istikrarsızlık nedeniyle ebeveyn bağlanmasından yoksun kalmakta, çoğu durumda anne-babalarının tutuklanma sürecine şahit olmakta ve yaşadıkları bu hassas durumdan ötürü okulda ve toplumda zorbalığa/dışlanmaya maruz kalabilmektedir.
- Mahkûm çocukları (annesi ya da babası tutuklu veya hükümlü olan çocuklar), ebeveyninin hapse girmesinin ardından birtakım yan etkilere maruz kalmaktadırlar. Bu çocukların, diğer çocuklara göre anti-sosyal davranışlar sergileme, alkol ve uyuşturucu kullanımı, okul terki, akademik başarısızlık, saldırgan tavırlar vb. davranışlarda daha fazla risk taşıdıkları bilinmektedir (Snyder, Carlo ve Mullins, 2002).
- Ebeveynin mahkûm olmasının ardından çocuklar karışık duygulara sürüklenerek başta kaybolmuş hissi yaşamaları, ekonomik güçlüklerle yüzleşmeleri, çocuğa bakan ve onunla ilgilenenlerdeki eksiklikten kaynaklı yoksunluk, etiketlenme ve zorbalığa maruz kalma, okula devam ve akademik başarıdaki aksamalar başta olmak üzere bir dizi bilişsel ve ruhsal problemlerle karşı karşıya kalmaktadır (Murray ve Farrington, 2008). Dolayısıyla kendileri doğrudan suç işlemeseler de ebeveynlerinin işledikleri suç dolayısıyla "dışarıya hapsedilen çocukların" yaşadığı birçok problem bulunmaktadır.
- Okul yönetimi, sınıf rehber öğretmenleri, varsa rehber öğretmen/psikolojik danışman ve diğer öğretmenler bu çocuklara yaklaşım konusunda hassas olmalı etiketlenmesine ve zorbalığa maruz kalmasına fırsat vermemelidir. Öğrencinin maddi imkanlarının, bakım veren kişilerin kimler olduğu konusunda bilgi edinilmelidir. Çocuğun suç ile ilgili düşünceleri, suça bakış açısı, kanunlar ve vatandaşlık hakları konusunda bilgilendirilmeleri kendilerinin de suça neden olacak davranış ve tutumlardan uzak durmasını önleyebilir. Bunlar öğretilirken hükümlü ebeveyn ya da aile yakınına nefret duymasına ya da utanmasına neden olacak konuşmalardan uzak durulmalıdır. Sınıf ve okul içinde bazı sorumluluklar verme, yetenek ve ilgilerini tespit ederek geliştirebilmesi için yönlendirme ve gerekiyorsa akademik olarak destekleme çalışmaları da yürütülebilir.

Aile İçi Şiddete Maruz Kalan Çocukların Risk Faktörleri

- Çocuklar kendilerinin neden olmadıkları ailedeki şiddet olaylarını anlamlandırmada güçlük yaşadıkları gibi, olayları algılama ve sorunları sözel şekilde dile getirme konularında da sorunlar yaşamakta, farklı düşünme yeteneklerini kaybetmekte, adeta şiddetin problem çözmedeki rolünü ve etkisini öğrenmektedirler. Şiddet davranışlarına defalarca maruz kalan çocuklarda meydana gelen 'Travma Sonrası Stres Bozukluğu', çocuklarda duygusal, bilişsel, davranışsal ve biyolojik olmak üzere çeşitli şekillerde tepkilerin oluşmasına neden olmaktadır. Söz konusu çocuklarda suçluluk, şok, endişe, korku, dehşet ve düşmanlık gibi duygusal tepkiler ile birlikte, kafa karışıklığı, düşük özgüven ve kontrolü kaybetme korkusu oluşmaktadır. Bunların yanında çocuklarda, biyolojik çerçevede uyku bozuklukları ve psikomatik tepkiler ile sosyal içe kapanma, kişilerarası stres, madde bağımlılığı gibi davranışsal tepkiler meydana gelmektedir (Tekin, 2011:51).
- Ailede meydana gelen şiddet olayları yüzünden ürkek ve örselenmiş bir şekilde davranan çocuklar, evde yaşanan durumların bilinmemesi için iletişim kurmaktan kaçınmakta, mümkün olan en kısa cevaplarla ortamı idare etmeye çalışmaktadırlar. Yaşanan şiddet olaylarıyla baş edemeyen çocuklar genelde evden kaçmak, arkadaşlarına yönelmek ve eğitimini aksatmak gibi yollara başvurumaktadırlar (Avcı ve Gürler, 2014:178). Küçüklüğünde şiddete maruz kalan bireyler üzerinde olumsuz bir pekiştireç rolü oynayan aile içi şiddet, yetişkinlik döneminde de öğrenilmiş bir davranış olarak başkalarına yönelmektedir. Şiddetin görüldüğü ailelerde büyüyen çocuklar, aynı zamanda vicdan, merhamet ve ahlakilik yönünden de zayıf bir nitelik göstermektedirler (Şenol ve Mazman, 2014:14).
- Ailedeki şiddet olaylarından dolayı çocuklar, korku, üzüntü, güçsüzlük, sosyal aktivitelerden soyutlanma, saldırgan davranışlarda bulunma, sosyal ilişkilerden geri çekilme ve uzaklaşma şeklinde sorunlar yaşamaktadırlar (Özgentürk ve Ark., 2012:65).
- Çocuklarının yanında sürekli sert tartışmalarda bulunan ve kavga eden ebeveynlerin bulunduğu ailelere mensup öğrencilerin % 74'ünün ve söz konusu durumların ailelerinde bazen yaşandığını ifade edenlerin % 69,7'sinin akademik yönden başarılı olmadıkları tespit edilmiştir. Buna karşılık çocuklarının yanında tartışma 672 ve kavga yaşanmadığını belirten çocukların % 68,1'inin akademik yönden başarılı olduğu saptanmıştır (Arslan, 2008:82).

Aile İçi Şiddete Maruz Kalan Çocuklara Yönelik Okulda Yapılabilecekler

- Çocuklarla her gün bir arada olup onları sürekli olarak gözlemleme olanağına sahip öğretmenler, çocukların davranışları ya da görünümündeki en ufak değişikliği bile fark edip nedenini anlama konusunda özel bir öneme sahiptirler. Çocukları yaşlılarıyla bir arada gördükleri için aradaki farkı daha iyi algılayabilirler. Örneğin deneyimli ve çocuk istismarı konusunda bilgili bir öğretmen, öğrencisinin yüzünde ya da vücudunda gördüğü yara bere ile ilgilenip başına ne geldiğini araştırabilir; davranışlarındaki içe kapanma, mutsuz, keyifsiz görünme, dikkatini toplayamama, okul başarısında düşme, hırçınlık, saldırganlık vb. değişiklikleri gözleyebilir. Herhangi bir sorunla karşılaşan öğrencisinin kendisiyle dertleşmesi için uygun ortamı yaratabilir. Bu sayede öğrenciye yararı olabilecek çözümler üretilmesine katkıda bulunabilir.
- Sınıf rehber öğretmenleri sınıf rehberlik etkinliklerinde de yer alan duygu, stres ve öfkenin ifade edilmesine yönelik olarak hazırlanan etkinlikleri önleyici çalışmalar olarak gerçekleştirmelidir.
- Risk grubunda olan öğrencileri yakın takibe almalı, bu öğrencilerle güvene dayalı bağ kurmalı, yaptıkları olumsuz davranışlar karşısında suçlayıcı ve yargılayıcı tavır sergilememeli davranışlarının altında yatan sebepleri tespit etmeye çalışmalıdır. Sürekli şiddete maruz kalan öğrenciler varsa okulda rehberlik servisinde düzenli danışmalarla takipte tutulmalı, rehberlik servisi yoksa bağlı bulunulan rehberlik ve araştırma merkezine Psikolojik Destek Yönlendirme Formu ile resmi olarak sevk edilmelidir.

- Okul idaresi olarak aile içi şiddetin önlenmesi adına okulda aile eğitimleri, şiddet ve önlenmesi ile ilgili seminerlere ailenin katılımları sağlanmalıdır. Sınıf rehber öğretmenlerinin rehberlik etkinliklerini gerçekleştirme sorumluluklarını sık sık hatırlatmalı ve takibi sağlamalıdır.
- Aile içi şiddete maruz kalan öğrencilerin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında Adli mercilere ve Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerine bildirimde bulunma zorunlulukları vardır. Bu durumu öğrenen kim olursa olsun bildirimde bulunmamak (TCK 279) 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

Koruyucu Aile-Sevgi Evleri ve Sosyal Hizmetler Yurtlarında Kalan Çocuklarla İlgili Risk Faktörleri

- Ne yazık ki her çocuk ebeveynine sahip olma ya da ebeveynle birlikte yaşama açısından aynı şansa sahip olmayabilir. Çocuğun anne babasının olmaması, belli olmaması veya çocuğu terk etmeleri, anne babası tarafından ihmal edilip her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız ve başıboşluğa sürüklenmesi durumunda sosyal devlet anlayışı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın çocuk koruma tedbirleri hayata geçirilmektedir.
- Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, korunma altına alınmadan önce ya da korunma altında iken çeşitli travmatik deneyimler yaşayabilmektedir. Çocukların yaşadıkları olumsuzluklar onların zihinsel, bilişsel gelişimleri ve algılamalarının, akranlarından geri kalmasına neden olabilmektedir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar yaşamış oldukları olumsuz deneyimleri nedeniyle, yetişkinlerle güven temelli ilişkiler kurarken zorlanmakta, kendilerini suçlama, başarısızlık gibi olumsuz duyguları yoğun olarak yaşayabilmektedir. Bu durum, koruyucu aileyle yerleştirilen çocuklar ile aile arasında ciddi uyum sorunları yaşanmasına neden olmaktadır. Ayrıca, koruyucu ailenin biyolojik çocuğuyla, koruyucu aile olunan çocuklar arasında kıskançlık başta olmak üzere çeşitli anlaşmazlıklar çıkmakta, sorunlar çözülemediğinde ise, çocuğun kuruluşa geri dönmesi kaçınılmaz hale gelmektedir (Karataş, 2008, 52).
- Okullarda koruma statüsünde olan bu öğrencilere sınıf rehber öğretmenlerinin sevgi ve ilgisinin daimi olması, yaptıkları hataların büyütülmeden sağlıklı bir iletişim kurularak düzeltilmesi ve olumlu davranışların kazandırılması noktasında sabırlı davranılması oldukça önemlidir.

- Her Őeyden 6nce aile yaŐantısına bağlı olarak yaşadığı herhangi bir travma ve sorunlarla varsa okul rehberlik ve psikolojik danışma servisi yoksa Rehberlik ve Araştırma Merkezi d6zenli bir psikososyal destek sağlamalıdır.
- 6Đretmenlerin bu 6ocukların akademik destekten yoksun olabileceklerini dikkate alarak bireysel destek mekanizmalarını devreye sokmaları gerekebilmektedir.
- Bu 6ocuklar 6nceki yaŐantılarına ya da anne babalarının olmamasına bağlı olarak 6zg6ven problemleri yaşayabilmektedir. Bu 6Đrenciler yapabilecekleri sorumluluklar verilerek 6z g6ven kazandırıcı faaliyetlerde g6revlendirilebilir.
- Sınıf arkadaşları ile sık sık 6atıŐma yaşayabilir ve g6nah ke6isi konumunda da olabilmektedirler. Bu nedenle su6lu aramaktan ziyade davranıŐın sebepleri iyi araŐtırılarak uygun 66z6m yolu bulunmalıdır. Problem 66zme y6ntemleri, doğru karar verme, sakinleŐme ve nefes egzersizlerini 6Đretmek faydalı olacaktır.

6zel EĞitime İhtiyacı Olan 6ocukların Risk Fakt6rleri

- 6zel eğitime ihtiyacı olan 6Đrencilerin 6zel gereksinim 6eŐitleri farklı farklıdır. Bedensel, g6rme, iŐitme gibi yetersizlik alanlarında olabildiği gibi zihinsel, otizm spektrum bozukluğu, 6zel 6Đrenme g66l6Đ6, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, dil ve konuŐma bozuklukları, s6reğen hastalıklar gibi alanlarda da 6zel gereksinime ihtiya6 duyan 6Đrenciler olabilir. Hatta 6zel yetenekli (6st6n zeka/yetenek) 6ocukların da 6zel gereksinime ihtiyacı olduğu bilinmelidir.
- 6zel gereksinime ihtiyacı olan 6ocuklar da belirli bazı risk fakt6rleri i6erisinde olabilmektedir. 6zellikle zihinsel ve otizm spektrum tanısına sahip olan 6Đrenciler 6oğunlukla yaptıkları davranışların sonu6larını tahmin edemediklerinden, davranışlarını y6nlendirmekte, iyiyi-k6t6den, doğruyu yanlıŐtan ayırmakta yetersiz kaldıklarından ve kendilerine y6nelik eylemlerden ka6ınamadıklarından istismar a6ısından risk grubunu oluŐtırmaktadırlar. Engelli 6ocukların diğer 6ocuklara oranla daha fazla Şiddete, zorbalığa ve istismara maruz kaldıkları bilinmektedir.
- Okulda 6nleyici 6alıŐmalar kapsamında, farklılıklara sayĐı konusunda 6Đrenci, 6Đretmen ve aile bilgilendirmeleri yapılmalıdır.
- 6ocukların engel durumlarından kaynaklı risklerinin neler olabileceği belirlenmeli. 6zellikle sosyal kabul ve akademik risklerle ilgili olarak destekleyici psikososyal ve akademik destekler sağlanmalıdır.
- Okulda g6venlik kameraları 6l6 alan bırakmayacak Şekilde konumlandırılmalı ya da bu alanlar (tuvaletler, k6t6phane, spor salonu, merdiven altları, depolar vb) s6rekli n6bet6i 6Đretmen kontrol6nde bulundurulmalı, kilitli tutulması gereken yerler mutlaka kilitlenmeli (depo, temizlik odası, spor salonu, k6t6phane vb).

- Özel gereksinime ihtiyacı olan öğrencilerin mevzuatta belirtilen yasal hakları için okul bütününde kapsayıcı bir anlayış içinde hareket edilmeli, bireyselleştirilmiş eğitim planlarının öğrencinin ihtiyacına uygun olması, destek eğitim odasından yararlanmasının sağlanması, psikososyal açıdan iyi oluşunun desteklenmesi gerekmektedir.
- Öğrenci için farklı öğretim yöntem ve materyalleri kullanılmalıdır. Sınıfta diğer öğrenciler için öğrenci merkezli yapılacak öğretim yöntemi size özel gereksinimli öğrencilere öğretmen merkezli bireysel eğitim verebilmeniz için zaman kazandıracaktır.
- Özel Gereksinimli öğrenciler ile ilgili kaynaklar MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün internet sayfasında bulunmaktadır.
- Kaynaştırma/Bütünleştirme Kapsamında Öğretmen Kılavuzuna: <http://meb.ai/U4aNw3W> linkinden ulaşabilirsiniz.
- Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Kılavuzuna: <http://meb.ai/PIAxKO> linkinden ulaşabilirsiniz.
- Özel yetenekli öğrencilerin performanslarının artırılması, beceri alanları ile ilgili olarak destek eğitim odalarında gerekli desteği almaları sağlanmalıdır. Diğerlerinden fazla bilgiye sahip olmak ve bilgiçlik taslamak, dik kafalılık, çok soru sormak, espritüellik, öğretmen rehberliğine direnç göstermek gibi özelliklerinin kabul edilmesi, öğretmen ve arkadaşlarıyla arasında problem oluşturmaması için psikolojik danışmanlık çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Sınıf içinde konuları erken öğrendiğinde geri kalan zamanlarda sıkılabilir, dikkati dağılabilir ve bazı sorunlar çıkarabilir. Bu nedenle her ders için öğrencinin performans durumu iyi tespit edilmeli ve uygun eğitim materyalleri, proje görevlendirmeleri yapılmalı ve bu çocuklar için bireysel eğitim planlanması tıpkı özel gereksinimli diğer öğrenciler gibi hassasiyetle yapılmalıdır. Bunun için MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün internet sayfasında <http://meb.ai/UMsB6qF> adresinde özel yetenekliler için bir çok kılavuz ve içerikten yararlanılabilir.

Mahkemeler Tarafından Danışmanlık ve Eğitim Tedbir Kararı Olan Çocukların Risk Faktörleri

- Çocukların toplumsal bir sorun olan suç kavramının içinde yer alması ve bunun doğurduğu sonuçlar, günümüzde artarak kaygı verici bir hâl almaya devam etmektedir.
- Okulun çocuğun hayatında en önemli işlevlerinden biri çocuğun toplumsallaşmasına yaptığı katkıdır. Yetersiz veya hatalı toplumsallaşmanın sonuçlarından biri de suçluluk olduğuna göre, bir toplumsallaşma gücü olarak okulun çocukların suça sürüklenmesinde çok büyük önemi bulunmaktadır (Uluğtekin, 1991: 45).
- Suç ve okul ilişkisini konu alan araştırmaların birçoğunda çocuğun okuldaki akademik başarısı önemli yer teşkil etmektedir. Çünkü okulda akademik açıdan başarısız olma çocuğun okula karşı sevgisinden okuldaki kurallara bağlılığına kadar birçok faktör üzerinde etkili olmaktadır. Okulda başarısız olan, düşük eğitim motivasyonuna sahip ve okul ortamına kendilerini yabancılaşmış hisseden öğrencilerin muhtemelen daha çok suç davranışı içine gireceği belirtilmektedir (Kızmaz, 2004: 306).
- Okulun amaçlarını gerçekleştirmeyeceğine inanan, okulu sevmeyen, mesleki beklentileri ve gelecek planları olmayan çocukların diğerlerine nazaran daha çok suç işlediği belirtilmektedir (1998: 71-72.)
- Okul ile çocuk suçluluğu arasındaki bir başka ilişki ise okulda uygulanan yöntemlere ilişkindir. Bu konuda en önemli hususlardan bir tanesi de öğrencileri başarılarına veya kabiliyetlerine göre sınıflara ayırmaktır. Böyle bir uygulama düşük seviyeye ayrılan öğrencilerin; geleceğe ilişkin beklentilerinin daha da azalmasına, geleceklerini kurtarma adına eğitim dışında başka yollar arayışı içine girmesine, okulu gereksiz görerek okuldan uzaklaşmasına neden olabilmektedir. Bütün bunlar da çocuğu suça sürükleyebilecek nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Joseph, 1995: 14)
- Suç işlerken çocuğun yakalanması ya da yakalanmaması, polisle başı derde girmesi veya girmemesi değil, hayatı boyunca bir kez suç kapsamına giren davranışlarda bulunması yeterlidir.
- Adalet sistemi içinde çocuklar, suça sürüklenen, suçun mağduru, suçun tanığı, korunma gereksinimi olan veya kendisini ilgilendiren hukuk davasında taraf olarak yer alabilirler. Çocuk adalet sistemi hem korunma ihtiyacı olan hem de suça sürüklenen çocuklarla ilgilenir ve onlara özgü kuralları içerir.
- Mahkemelerce danışmanlık ve eğitim tedbir kararı okulunuza verilen öğrencilerle ilgili olarak öncelikle okula kayıt ve okula devam şartlarının sağlanması gerekmektedir. Resmi yazı ile tarafına görev verilen rehber öğretmen/psikolojik danışmanların ilgili kanun ve yönetmelikler gereği yapması gerekli çalışmalar vardır.

- Danışmanlık tedbirine, çocukların bedensel, zihinsel, psikososyal, duygusal gelişimini desteklemek için hükmedilebilir. Okul, aile ve sosyal çevresi ile uyumunu güçlendirmek ve yeteneklerine uygun bir meslek sahibi olarak hayata hazırlanmalarını sağlamak amacıyla okul başarısızlığı, okuma, yazma bilmeme, okul devamsızlığı, gibi eğitim sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetler ve okul başarısını artırmak amacıyla karar verilebilir.
- Madde kullanımı, davranış bozukluğu, cinsel istismar, ergenlik sorunları, öfke kontrolü, sosyal beceri sorunu, aile içi iletişim problemleri, ailede parçalanma, ailede çocuğun değeri konusunda yeterli duyarlılığın olmaması, ailenin göçe bağlı sorunları gibi konularda korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuğu, aileyi ve çocuğun bakımından ve eğitiminden sorumlu kişileri bir arada sistematik bir şekilde ele alan, suç ve mağduriyetin tekrarlanmasını engellemek üzere riskleri ve koruyucu önlemleri değerlendiren ve normal gelişimi destekleyen, müdahale eden, psiko-sosyal ve eğitsel destek hizmetleri olarak uygulanır.
- Çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere; anne baba eğitimi, aile danışmanlığı, aile tedavisi gibi konularda danışmanlık hizmetleri sunulur. Ayrıca, davranış değişikliği için bu anne ve babalar aile eğitimi programlarına yönlendirilebilir.
- Danışmanlık ve eğitim tedbiri kararı olan öğrencilerin durumu ile ilgili bilgiler ve süreç içerisinde yapılacaklarda gizlilik ilkesine riayet edilir.
- Danışmanlık tedbiri kararını yerine getirmekle görevli danışman, kurum veya kuruluşlarca, bu tedbir kararının yerine getirilmesinde hazırlanacak uygulama plânına esas olmak üzere; Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 22. maddesinde belirtilen bilgi edinme ilkelerine uymak şartıyla sosyal inceleme raporundan yararlanır.
- Danışmanlık tedbiri, hizmetin niteliğine göre haftalık ya da on beş günlük periyotlarla uygulanmalı, en az sekiz seans yapılmalıdır. Bu süre sonunda tedbirin devamı konusunda karar verilmelidir.
- Danışmanlık hizmeti yerine getirilirken,
- Çocuk, aile, bakmakla yükümlü kişi veya kişiler ile ilgili bilgiler ve dosya bilgileri toplanarak incelenir.
- Çocuk, aile, bakmakla yükümlü kişi veya kişiler ile tanışılır.
- Danışman, görev ve sorumlulukları hakkında çocuğu, aileyi, bakmakla yükümlü kişi veya kişileri bilgilendirir.
- Sorunun tarafları olabilecek aile, öğretmen, idareci ve bunun gibi kimselerle görüşülerek problemin sınırları belirlenir.
- Çocuğa ve aileye mahkeme kararı ve yükümlülüklerinin tanıtımı, uymama halinde ve devamının kesilmesinde sonuçları ile aileye çocuğuyla ilgili sorumlulukları anlatılır.

- Danışmanlık hizmeti ile ilgili bir uygulama planı hazırlanır. Çocuğun ailesinin yanında yaşadığı durumlarda çocuk ve aile sürece birlikte dahil edilir, ilgili kişilerle de görüşme sağlanır.
- Çocuğun ailesinin yanında yaşamadığı ve ailesinden uzak olduğu durumlarda ailenin sürecin gelişiminden ve üstüne düşen görevlerden haberdar edilmesi için gerekli önlemler alınarak danışmanlık hizmeti başlatılır.
- Çocukla haftada en az bir kez, aileyle en az iki haftada bir kez gerçekleştirilecek görüşmeler planlanır ve bu plan doğrultusunda takip edilir. Ayrıca duruma göre öğretmen ya da ilgili kişilerle de görüşme sağlanır.
- Uygulama planı doğrultusunda üçer aylık periyotlarla sürecin değerlendirmesi ve varsa tedbirin değiştirilmesine ilişkin öneriyi de içeren rapor; Yönetmeliğin 18. maddesinde belirtilen usule göre mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından, incelettirilmek üzere mahkemeye ulaştırılır.

Suçta itilen çocuklarla ilgili olarak öğretmenler neler yapabilir:

- Çocukla iletişime geçin ve güven ilişkisi kurun.
- Aileyi suç teşkil eden durumdan haberdar etmeniz gerekirse bunu okul psikolojik danışmanı ile işbirliği kurarak yapın.
- Okul psikolojik danışmanı ile işbirliği yaparak aileye danışmanlık konusunda birlikte çalışın.
- Genel değerlendirme için psikiyatriste yönlendirin.
- Çocuğu suç işlemeye iten etkenleri (aile, arkadaşlar, çevre) araştırın.
- Başka suçlar işleme eğilimi varsa bunun eyleme dönüşmesini önlemeye çalışın.
- Çocuğu takibe alıp, okuldan uzaklaşmasını/ayrılmasını engellemeye çalışın.
- Okul ile bağ kurmasını sağlayın.
- Çocuğun kendini daha iyi tanımasına yardım edin.
- Çocuğun damgalanma riski olduğunu unutmayın ve davranışları yüzünden arkadaşlarının ona nasıl davranabilecekleri konusunda konuşun.
- Diğer öğretmenleri ve idare ile çocuk hakkında, suçtan gerekmedikçe bahsetmeyerek konuşun.

Etkisiz Yaklaşımlar:

*Eleştirmek	*Nasihat etmek	*Tartışmak	*Suçlamak
*Acımak	*Taraf tutmak	*Bilgiçlik taslamak	*Yargılamak
*Etiketlemek	*Cezalandırmak	*Kurtarıcı rolü üstlenmek	

Maddi Yetersizlik İçinde Olan ocukların Risk Faktörleri

- Sosyo-ekonomik ve kültürel olarak dezavantajlı bir çevrede yaşıyan çocukların bakım ve beslenme problemleri bulunmaktadır. Bunun yanında böyle bir çevrede yaşıyan çocuğun anne-baba eğitim düzeyi , çocuklarla ilgili ilgilenme ve destekleme düzeyleri yetersizdir. Tüm bu nedenlere bağlı olarak çocuklarda bedensel ve bilişsel becerilerde yetersizlik görülme olasılıkları diğer çocuklara göre daha yüksektir. Bu ocukların beslenme ve bakım yetersizliklerinden dolayı sağlık problemleri yaşadıkları, aile ve çevresi tarafından yeterli akademik destek sağlanamamasından dolayı düşük okul başarısı, öğrenme problemleri, dil gelişim problemleri yaşadıkları bilinmektedir. Ayrıca bu çocukların ihmal ve istismara (yetersiz bakım ve sağlık, küçük yaşta çalıştırılma, fiziksel, duygusal ve cinsel istismar vb) suça itilme olasılıkları yüksektir.
- Okul bu öğrenciler tarafından destek alabileceği bulunmaz bir ortamdır. Hem bilişsel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması, hem sağlık ve gelişim durumunun takibi noktasında öğretmen ve rehberlik servisleri aktif rol oynamalıdır.
- Sağlık ve gelişim açısından risk ya da sorun saptandığı zaman tedavi ve gelişimin desteklenmesi için kurumlar arası işbirliğine gidilmeli sağlık kuruluşları, yerel yönetimler, sosyal yardım kuruluşları, okul aile birlikleri ile risklerin azaltılmasına yönelik işbirlikleri yapılmalıdır.
- Öğretmenler tarafından koşulsuz bir kabul bu öğrencilere sağlanacak desteğin en önemli öğesidir. Yetersiz beslenme konusunda okul idaresi ve okul aile birliği harekete geçirilmeli, temizlik ve hijyen konusunda anne-baba ve öğrenciye eğitim verilmeli; öğrenci okulda sık sık gözle kontrolü sağlanmalı ve okula devamı mutlaka sağlanmalıdır.
- Arkadaş edinmesi ve öz güveninin gelişimi için çaba gösterilmeli ve takibi yapılmalıdır.
- Akademik becerileri desteklenmeli olası özel eğitim ihtiyaçları için vakit kaybedilmeden ilgili kurumlarla süreç işletilmelidir.
- 12-19 yaş aralığındaki çocukların yoksulluk nedeniyle çalıştırılması, bu çocukların eğitim ortamlarından uzak olmasına neden olmaktadır. Okullarda devamsızlık yapan çocukların aile yapıları araştırılmalı, devamsızlık nedenleri maddi durumla ilgili olanlar için kurumlar düzeyinde işbirlikleri yapılmalıdır.
- Ayrıca bu yaş çocuklarının madde, hırsızlık ve şiddet gibi suç içeren olaylara karışma riskleri daha fazla olabilmektedir. Bu nedenle öğretmen ve okul rehberlik servisi tarafından sürekli takibi yapılmalıdır. Okulda akademik ve sosyal olarak desteklenmeli, başarabileceği ve ilgi duyduğu alanlarda sorumluluklar verilmelidir.

Akademik Başarısı Düşük Olan Çocukların Risk Faktörleri

- Çocuklardaki akademik başarısızlıkların bir çok sebebi olabilir. Yukarıda bahsettiğimiz bir çok risk faktörü akademik başarıyı da olumsuz etkileyebilir. Akademik başarısızlık sadece çocukla ilgili değildir. Aile tutumlarından ve okuldan kaynaklanan sorunlar da tespit edilip çözülmelidir.
- Çocuk okula severek mi gidiyor, okula bağlılığı yüksek mi, değil mi? Akademik başarı ve okula uyumda bunu bilmek önemli. Çocuk okulu seviyor ama bazı korkuları varsa bunun nedenlerinin araştırılması gerekir.
- Önceki risk faktörlerinde bahsettiğimiz nedenler de akademik başarıyı etkiler. Örneğin maddi yetersizlikler, yetersiz beslenme, yetersiz bilişsel kapasite, evdeki hastalıklar, evdeki huzur ve sevgi ortamı, çocuğun desteklenme düzeyi, çocuğun problemlerle başa çıkma düzeyi vb. nedenler akademik başarıyı etkilemektedir. Akademik başarısızlık ve beraberindeki okul, aile ve öğretmenlerin ilgisizliği öğrenciyi okulun dışına iter. Bu da çocuk için son derece riskli bir durumda kalmasına madde, suça sürüklenme, ihmal ve istismara açık savunmasız bir durumda kalmasına sebep olur.
- Çocuklardaki başarısızlık nedenlerini saptamak amacıyla geliştirilen bazı ölçekler bulunmaktadır. Okul rehberlik servisi ya da sınıf rehber öğretmeni bu ölçekleri uygulayarak sonuçlarına göre bir yaklaşım belirleyebilir. Sorunun çocuktan mı, okuldan, mı, aileden mi kaynaklandığı tespit edilebilir. Bu sonuçlar sayısal veri düzeyinde değil bireysel öğrenci bazında değerlendirilerek neler yapılabileceği planlanmalıdır.
- Sınıf rehber öğretmeni olarak okul rehberlik servisi ile işbirliği içinde öğrencinin ailesi ile görüşülerek başarısızlık nedenlerine ait çocukla ilgili bir planlama yapılması gerekliliği hakkında konuşulur. Ailenin yapması gerekenler ve yapmaması gerekenler ifade edilir. Öğrenciye sevgi ve ilginin yetince gösterilip gösterilmediği, ailede olumsuz herhangi bir durumun var olup olmadığı (hastalık, ebeveyn eksikliği, yoksulluk, şiddet, vb) hakkında fikir edinilir ve gerekirse aileye bu konuda görev ve ödev verilir.
- Öğrencinin ders çalışma becerileri tespit edilir ve doğru çalışma becerileri aileyle birlikte edindirilmeye çalışılır.
- Ders içinde özgüvenini geliştirecek sorumluluklar ve küçük başarılarını sözel olarak ödüllendirmek motivasyonunu artırabilir.
- Sorunun bilişsel becerilerden veya başkaca özel eğitim ihtiyacından ya da psikolojik destek ihtiyacından kaynaklandığı sonucuna varılırsa ek destekler okulda sağlanmaya çalışılır. Buna rağmen gelişim göstermeyen öğrenciler incelenmek üzere rehberlik ve araştırma merkezlerine yönlendirilir. Gelen karar uygun olarak gerekli bireysel eğitim planlamaları yapılarak uygulanır.

Akademik Başarısı Düşük Olan Çocukların Risk Faktörleri

- Çocuklardaki akademik başarısızlıkların bir çok sebebi olabilir. Yukarıda bahsettiğimiz bir çok risk faktörü akademik başarıyı da olumsuz etkileyebilir. Akademik başarısızlık sadece çocukla ilgili değildir. Aile tutumlarından ve okuldan kaynaklanan sorunlar da tespit edilip çözülmelidir.
- Çocuk okula severek mi gidiyor, okula bağlılığı yüksek mi, değil mi? Akademik başarı ve okula uyumda bunu bilmek önemli. Çocuk okulu seviyor ama bazı korkuları varsa bunun nedenlerinin araştırılması gerekir.
- Önceki risk faktörlerinde bahsettiğimiz nedenler de akademik başarıyı etkiler. Örneğin maddi yetersizlikler, yetersiz beslenme, yetersiz bilişsel kapasite, evdeki hastalıklar, evdeki huzur ve sevgi ortamı, çocuğun desteklenme düzeyi, çocuğun problemlerle başa çıkma düzeyi vb. nedenler akademik başarıyı etkilemektedir. Akademik başarısızlık ve beraberindeki okul, aile ve öğretmenlerin ilgisizliği öğrenciyi okulun dışına iter. Bu da çocuk için son derece riskli bir durumda kalmasına madde, suça sürüklenme, ihmal ve istismara açık savunmasız bir durumda kalmasına sebep olur.
- Çocuklardaki başarısızlık nedenlerini saptamak amacıyla geliştirilen bazı ölçekler bulunmaktadır. Okul rehberlik servisi ya da sınıf rehber öğretmeni bu ölçekleri uygulayarak sonuçlarına göre bir yaklaşım belirleyebilir. Sorunun çocuktan mı, okuldan, mı, aileden mi kaynaklandığı tespit edilebilir. Bu sonuçlar sayısal veri düzeyinde değil bireysel öğrenci bazında değerlendirilerek neler yapılabileceği planlanmalıdır.
- Sınıf rehber öğretmeni olarak okul rehberlik servisi ile işbirliği içinde öğrencinin ailesi ile görüşülerek başarısızlık nedenlerine ait çocukla ilgili bir planlama yapılması gerekliliği hakkında konuşulur. Ailenin yapması gerekenler ve yapmaması gerekenler ifade edilir. Öğrenciye sevgi ve ilginin yetince gösterilip gösterilmediği, ailede olumsuz herhangi bir durumun var olup olmadığı (hastalık, ebeveyn eksikliği, yoksulluk, şiddet, vb) hakkında fikir edinilir ve gerekirse aileye bu konuda görev ve ödev verilir.
- Öğrencinin ders çalışma alışkanlıkları tespit edilir ve doğru çalışma becerileri aileyle birlikte edindirilmeye çalışılır.
- Ders içinde özgüvenini geliştirecek sorumluluklar ve küçük başarılarını sözel olarak ödüllendirmek motivasyonunu artırabilir.
- Sorunun bilişsel becerilerden veya başkaca özel eğitim ihtiyacından ya da psikolojik destek ihtiyacından kaynaklandığı sonucuna varılırsa ek destekler okulda sağlanmaya çalışılır. Buna rağmen gelişim göstermeyen öğrenciler incelenmek üzere rehberlik ve araştırma merkezlerine yönlendirilir. Gelen karar uygun olarak gerekli bireysel eğitim planlamaları yapılarak uygulanır.

Riskli Akran Grubunda Olan Çocukların Risk Faktörleri

- Bir akran grubuna dahil olmak genellikle ortaokulun ikinci yarısı ve lise dönemlerinde gördüğümüz adeta ergenlerin gelişim görevlerinden biri gibi algıladığımız içinde birçok faktörü barındıran bir durumdur.
- Ergenler ait oldukları, kendilerini kabul ettirdikleri, onaylandıkları akranlarıyla ilişki kurmaktadır, akran gruplarına dahil olmaktadır. Akran grubu ergenin olumlu ve sağlıklı gelişim göstermesi, olumlu davranışlar geliştirmesine sebep olurken, bir yandan da olumsuz ve istenmeyen davranışlar sergilemesine de sebep olabilir. Ergenin dahil olduğu akran grubu hangi davranışa yönelimliyse ergenin de davranışlarının o yönde olma eğilimi artmaktadır.
- Risk altında bulunan çocukların genel özelliklerine yönelik araştırmalar incelendiğinde; bu çocukların zor şartlarda yaşadıkları, okul başarısının düşük olduğu, sık devamsızlık yaptıkları, okul içinde disiplin olaylarına karıştıkları, davranış bozukluklarının bulunduğu, dikkat eksikliği yaşadıkları, zor bir mizaca sahip oldukları, çok erken dönemlerde örgün eğitim sisteminin dışına çıktıkları, aile - okul - çocuk iş birliğinin gerçekleştirilemediği, tutarsız ana-baba otoritesine maruz kaldıkları, denetim eksikliği yaşadıkları, aile içi sorunlarının olduğu, ekonomik yoksunluklar içinde oldukları ve olumlu akran grupları tarafından reddedildikleri için riskli akran gruplarına dahil oldukları görülmektedir (Eisenberg ve Patterson, 1979; Kaplan, Johnson ve Bailey, 1987; Korkut, 2004; McWhirter ve ark. 2004; Nalbant, 2010; Patterson, DeBaryshe ve Ramsey, 1989; Warr, 1993).
- Öğretmenler bu riskleri çok çabuk fark edebilme becerisine sahiptir. Ayrıca okul başarısı, devamsızlık gibi öğrenci verileri sürekli takip edilmelidir Böyle durumlarda varsa rehberlik servisi ile işbirliği içinde hareket ederek aile ile iletişim kurulmalı, önleyici çalışmalar başlatılmalıdır.
- Ailelerle birlikte öğretmenlerin de ergenlerle iletişimini güçlendirmesi, doğru rol model olması, hayır deme becerilerini geliştirmesini desteklemesi, yapıcı sosyal aktivitelere yönlendirmesi, ergenin sorumluluk almasını sağlaması ergenin olumlu bir gelişim dönemi geçirmesini sağlar. Bunun sonucunda da ergen sağlıklı akran gruplarına dahil olur.
- McWhirter ve arkadaşları (2004), öğretmenlerin veya psikolojik danışmanların, riskli davranışlara yönelen çocuklara erken dönemde uygulayacakları destek ve müdahale ile onları daha ciddi risklerden koruyabilecekleri görüşündedirler. Bunlara ilaveten çatışma çözme becerileri, iletişim becerileri ve problem çözme becerilerinin uygulandığı birçok çalışmada bu eğitimlerin çocukların riskli davranışlara yönelmesini engellediğini göstermektedir (Beşer, 2008; Bry, 1982; Maskin, 1976; Serna, Schumaker, Hazel ve Sheldon 1986; Şevkin, 2008).

KAYNAKLAR

Acar,A,E. (2011) Kronik Hastalıkların, Hastaların Aile İşlevleri ve Yaşam Doyumları Üzerine Etkisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi

AYDOĞDU,F. (2016)Çocuk Evlerinde Kalan Çocukların Karşılaştıkları Sorunların ve Beklentilerinin İncelenmesi. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi(1-2-3), 63-71.

Nalbant,A. ve BABAÖĞLAN Emine. (2016).Risk Altındaki Öğrenciler: Yozgat Örneği. E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 3, 2016, ss. 11-30

Bekleyen Çocuk. Mahpus Anne-Babaların Çocuklarıyla İlişkisinde Yol Gösterici El Kılavuzu. Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı.AB Projesi

Engin,A,E. Güncel Pediatri Dergisi. Kronik Hastalığa Sahip Çocukların Psikososyal Sorunları: Derleme.

<https://www.yesilay.org.tr/tr/makaleler/bagimli-ebeveyn-cocugun-tum-yasamini-etkiliyor>

İpek,A. (2010).Suça Sürüklenen Çocukların Okul Dönemlerinin İncelenmesi ve Bu Dönemde Barındırdıkları Risk Faktörlerinin Belirlenmesi: (Ankara, İstanbul ve İzmir Jandarma Çocuk Merkezleri Örneği. Kara Harp Okulu Savunma BilimleriEnstitüsü Y.L.

İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.https://www.insamer.com/tr/anne-baba-kaybinin-cocuk-uzerindeki-etkileri_1611.html

Kahya,O.(2022). Ebeveyni Cezaevinde Olan Çocukların Eğitimi,

Karadeniz,Ö.(2019) Öğretmen Desteğinin Risk Grubundaki Öğrencilerin Davranışlarına Etkisi. Bilim Armonisi. Cilt:2, Sayı,1 Syf:59-71.

Nazlı, Serap, E-Eğitimci Dergisi, Boşanma Sürecinde Çocuklar: Öğretmenler Nasıl Destek Olabilir?, Nisan2015

Saygılı, A,D. Kronik Hastalıkların Çocuk Aile ve Kardeşler Üzerindeki Etkileri. Yakın Doğu Üniversitesi

YAZICI,E. (2014)Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, ss.247-270

Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği. Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme Sunusu. www.aile.gov.tr, Tek Ebeveynli Aileler Kitapçığı.

YILDIRIM,İ ve KIZMAZ,Z. Aile İçi Şiddet ile Öğrencilerin Akademik Başarı Durumları Arasındaki İlişki: Ortaöğretim Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma.

İletişim

0226 811 39 66

İnternet Sayfası
<http://yalovaram.meb.k12.tr>

İnstagram

yalova_rehberlik_arastirma_mrk

Twitter
@RamYalova

